

סל וילך ויתנה אשכנז

205

1 י"א) ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם וגו' למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו. יל"ד דלהשיבו אל אביו מיותר כיון דאמר למען הציל אותו מידם פשיטא הכוונה כדי להשיבו אל אביו, וי"ל ונקדים דברי הפסוק לקמן הילד איננו ואני אנה אני בא ואמרי במדרש ואני אנה אני בא כמעשה בלהה, וכבר תמהו המפרשים מה שייך חטא בלהה לכאן, וי"ל הכוונה דהנה ראובן מעת שבלכל יצועי אביו בבלהה גרשו אביו מפניו ולא הניחו כלל לראות פניו מרוב כעס וראובן רצה מאד לכפר פני אביו, והנה שאר האחים לא רצה ראובן לבקש מהם שיבקשו עבורו מאביו

(2)
תיקו
ס"ב

(1)
תיקו
ס"ב

למחול לו, כי ידע שהם אינם חשובים כ"כ בעיניו ולא ישמע להם, אך יוסף שאותו אהב אביו מכל אחיו אך אעפ"כ לא רצה לבקש את יוסף בזה יען ידע כי יוסף לא ישמע לו לבקש עבורו את אביו כיון שאדרכה הוא הוציא דבה על אחיו לפני אביו וגם על ראובן בכלל, ומכש"כ שלא ידבר עבורו טובות, ולכך אמר ראובן כעת שיראה יוסף שכולם רצו להורגו ורק ראובן נכנס בעובי הקורה והמליטו מן המות בוודאי ישלם לו יוסף טובה לבקש את אביו לכפר לו ולהחזירו:

16

17

24

זוה כוונת הכתוב למען הציל אותו מידם שהוא יציל את יוסף מידם ואח"כ להשיבו אל אביו היינו שיוסף ישתדל אצל אביו להשיב את ראובן אל אביו וכמו שנאמר והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ע"כ אמר שפיר ראובן הילד איננו ואני אנה אני בא כמעשה בלהה ר"ל היאך אעלה אל אבי שיכפר לי מעשה בלהה כיון שאין לי מי שיבקש עבורי כיון שהילד יוסף איננו ורק עליו שמתי מבטחי שאביו ישמע לו לסלוח לי ולאחרים לא ישמע כלל ודו"ק:

31

36

ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר (ל"ז י"א) לכאורה הוא לפלא, כי אחרי שאביהם ביטל את כל דבריו בניטול מחלט, אם כן למה קנאו בו אחיו. וקרוב לומר בטעם הדבר, כי קרוב לשער, שראו או הרגישו שאביהם שמר את הדבר, והבינו כי אמנם לא דבר רק הוא, ורק למען הרחקת קנאת אחים ורהורי שנאה, ביטל לפנים את כל הדבר, אבל בעומק לבו ראה בו איזה עתידות, ועל כן שמר את הדבר. ויהי לפי זה הלשון ואביו שמר את הדבר סבה למה שאמר מקודם ויקנאו בו אחיו, והוי"ו של ואביו באה תחת המלה "יען", ויהי המשך הלשון ויקנאו בו אחיו יען כי אביו שמר את הדבר. ובאמת מצינו שהא"י יבא תמורת המלה "יען", כמו בישע"י (ס"ד ד'), הן אתה קצפת ונחטא, ששיעורה הן אתה קצפת יען כי נחטא, ובאיוב (י"ד ו') וגבר ימות ויחלש, שבאורה, וגבר ימות יען כי יחלש (ויתמו כחותיו). וכן נבאר כזה להלן בפרשה בפסוק וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו (ל"ט ג') ופירשנו הכונה שמוזה ראה אדוניו כי ה' אתו יען כי ראה שכל מה שהוא עושה ה' מצליח בידו. ולכן מצינו כזה בחז"ל, בנדרים (פ"ג ב') האומרת קונם שאינני נהנה לבריות אין הבעל (או האב) יכול להפר, ויכולה היא ליהנות מלקט שכחה ופאה, והכוונה, שעל כן אינו יכול להפר, יען כי יכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה, ולכן אין זה ענוי נפש אצלה, ולכן אינה מוכרחת להפרת הנדר, ובלא הכרח אין מפירין. ובמס' ב"מ (ק"ג א') המקבל שדה מחבירו (באריסות) חולקין בזמורות ובקנים, ושניהם מספקין את הקנים, ופירשו בגמרא, דהלשון "ושניהם מספקין את הקנים" הוא נתינת טעם על זה שהולקין, כלומר, חולקין בזמורות ובקנים - יען ששניהם מספקין אותם ושייכים לשניהם. ולפי זה הוא"ו מן ושניהם הוא במקום "יען".

17

16

11

16

17

16

סד

מוסר

מאמר מז

שיחות

3

פרשת וישב - חנוכה

מאמר מז

נס להתנוסם

נס פך השמן

"מאי חנוכה, [על איזה נס קבעוה, רש"י], דתנו רבנן וכו' שכשנכנסו יונים להיכל טימאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה נס והדליקו ממנו שמנה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה" (שבת כא א), ומשמע מברייתא זו שההלל וההודאה נקבעו משום נס פך השמן.

דע

וְשֵׁל לְהַתְּבוֹן בְּדַבְרֵי הַרִי בְּאוֹתוֹ זְמַן עֲמַדָּה כְּנִסְתֵי יִשְׂרָאֵל בְּסִכְנַת כְּלִיִּין רַח"ל, וְכִמּוֹ שְׂמִזְכִּירִים בְּעַל הַנִּסִּים: "כְּשֶׁעֲמַדָּה מַלְכוּת יוֹן הִרְשִׁיעָה עַל עַמְךָ יִשְׂרָאֵל לְהִשְׁכִּיחַם תּוֹרַתְךָ, וְלִהְעִבִירֵם מִחֻקֵי רְצוֹנְךָ", וְנִעְשׂוּ לָהֶם נִסִּים גְּדוֹלִים: "מִסְרַת גְּבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מַעֲטִים וְכוּ', וְלֶךְ עֲשִׂית שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂית תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה וְפּוֹרְקָן כַּהִיּוֹם הַזֶּה", וְלִכְאוּרָה. הַדַּעַת נּוֹתַנְתָּ שְׁעִיקָךְ הַקְּבִיעוֹת שֶׁל חֲנוּכָה תְּהִיָּה מִשׁוֹם הַצֶּלָּה זֶה, וְכִי יִדְמָה נֶס פֶּךְ הַשֶּׁמֶן שֶׁתְּכַלִּיתוּ הַדְּלֶקֶת הַמְּנוּרָה בְּטֶהֳרָה שִׁבְעָה יָמִים, לִנְס הַהַצֶּלָּה שֶׁהִיא בּוֹ תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה וְפּוֹרְקָן לְעַם יִשְׂרָאֵל וְקִיּוֹם כָּל הַתּוֹרָה כּוֹלָה לְדוּרֵי דוֹרוֹת.

כשהורד יוסף מצרימה נאמר: "והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם לְאוֹשָׁאִים נִכְאֵת וְצָרִי וְלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרִימָה" (בראשית לו כה), ואמרו תז"ל: "זהלא אין דרכם של ערביים להיות טוענים אלא עורות ועטרן, אלא בא וראה מה זמן הקב"ה לאותו צדיק באותה שעה, שקים מלאים בשמים, שהרוח מנשבת בהם, מפני ריחן של ערביים" (ילקוט שמעוני בראשית רמז קמב).

Poll

ולכאורה אין הדברים מובנים. בשעה קשה זו שיוסף הורד מצרימה, בשעת נפילתו מאיגרא רמא - בן זקונים של יעקב אבינו, המוסר לו כל מה שלמד משם ועבר, לבירא עמיקתא, להיות נמכר לעבד למצרים - מקום מ"ט שערי טומאה, ארץ סוגרת ומסוגרת אשר אין עבד יכול לברוח משם, ולא נראה שאי פעם יוכל להשתחרר, [והכל אירע באופן כה פתאומי ובבת אחת בלי שיהיה ליוסף שהות להסתגל למצבו הנורא (עיינ מאמר יא)], בשעת חושך ואפילה זו, מה הבדל יש ליוסף אם ריח ריח עטרן ונפט או ריח של בשמים, וכי ריח של בשמים באותה שעה מרה יוכל להועיל לו משהו, או יוכל להסב לו קורת רוח? אתמהא? אך כשנעמיק בדבר נראה שדבר גדול הוא ריח בשמים זה, ומשמעות שונה לו לגמרי, כי בשעת "חושך ואפילה" זו, בשעה שכל עולמו חרב עליו, עלול היה יוסף

יודע
דבר,
ליום,
ר"ש
יפקת
בשר
אביו
יום.
ד מן
זים".
לבס
היא

ל ידו
יהנום
אושר
ה כל
מנגד.
נבואה
גדולה
ג, וכל

זת כל
שיעור,
יד את
ק היה
ז וכו'.
יכולתו

העולם
שבת",
ז בקב
זה כל

74

סח שיחות מאמר טז מוסר

להגיע לידי יאוש ח"ו, לכאורה הקב"ה מעלים את עיניו ממנו לגמרי, וקרי הוא "אבוד" ו"נשכח" ח"ו, בשעה קשה זו נרמז לו מן השמים שאין הדבר כן, ד' עמו ועדיין הוא תחת השגחתו ית', ואין לו לאבד את בטחונו בהש"ת. הקב"ה מזמין לו ריח טוב שלא כדרך הטבע, להורות לו שאינו "אבוד" ו"נשכח", אלא אדרבה הקב"ה מוליכו יד ביד והוא יורד עמו מצרימה, כדרך שאמר הקב"ה ליעקב: "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו ד). ריח בשמים זה הרי הוא קרן אורה בתשך שבו הוא נתון, ועל ידו נפתח ליוסף פתח תקוה לחזור ולהתרומם משפל מצבו, לענין שאמר יונה הנביא (יונה ב ה): "ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך [העלמת עין ממני] אך אוסיף להביט אל היכל קדשך". ופרש"י: "כשראיתי שקיימתני כל הימים, ידעתי כי אוסיף להביט אל היכל קדשך".

נמצינו למדים שנס זה שנעשה ליוסף לא היתה תכליתו בכדי למנוע ממנו ריח רע גרידא, אלא כדי להאיר פנים אליו שיתחזק ויידע וירגיש שאף במצב זה אין הוא "נעזב" ח"ו אלא ד' עמו ואוהבו, ומזמין לו ריח של בשמים, וילמד מזה שכל היסורים הבאים עליו, מתוך אהבת ד' הם.

והנה מצינו כמה ניסים שנעשו לכאורה לצורך דברים שנראים פעוטים. וכמו הנס שמצינו אצל דוד וגלית: "ויק את הפלישתית אל מצחו ותטבע האבן במצחו ויפול על פניו ארצה" (שמואלא יז מט) לא היה לו ליפול אלא לאחוריו, שהרי על מצחו הוכה, אלא כדי שלא יצטער דוד לילך לחתוך את ראשו, שנשתכר דוד עכשיו שתים עשרה אמות וזרתיים, שקומתו של גלית שש אמות וזרת וכו' (רש"י שם בשם מדרש תהילים).

והדברים מתמיהים, הרי אמרו חז"ל: "כמה מגונה אדם זה שנשתנו בשבילו סדרי בראשית" (שבת נג ב, וע' תענית כד א, בבנו של ר"י דמן יוקרת), שינוי סדרי בראשית לאו מילתא זוטרתא היא, ואילו כאן נעשה שינוי הטבע כדי למנוע מדוד טורח מועט בהילוך שתים עשרה אמות וזרתיים, ומה צורך יש לחסוך ממנו הליכה פעוטה זו. לכרות ראשו של גלית, הליכה שלא היה בה קושי כלל.

וכן מצינו בפירוש אוה"ח הק', במה שנאמר לאברהם אבינו: "שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה" (בראשית יג יד), ופירש האוה"ח הק': "טעם שהוצרך לומר מן המקום אשר אתה שם, כאן עשה לו נס עצום, שיוכל לראות מצפון לדרום וממערב למזרח מקום אחד מבלי שיוצרך לסגוב". ויש להבין וכי כ"כ קשה היה לו לאברהם אבינו לסובב את עצמו ולראות את הארץ לכל רוחותיה עד שהיה צריך לעשות לו נס עצום כזה. [ואמנם נתבאר במק"א (מאמר צב) כי אינה דומה ראיית א"י כולה כאחת לראייתה לחלקיה, צד אחד ואח"כ צד אחר, כי דבר שלם הוא מציאות אחרת לגמרי. אך מלשון האוה"ח משמע שהנס נעשה כדי למנוע מאברהם את הצורך לסובב ראשו].

סס

מוסר

מאמר מז

שיחות

אכן על פי דרכנו שיש נס שכל תכליתו היא הארת פנים, נבין גם את מהותם של הניסים הללו. ונקדים בזה משל, במשפחה אחת אבד יהלום יקר ערך, אשר היה ירושה להם מדור דור, וכל בני המשפחה נצטערו וצער גדול מאוד וטרמו בכל כוחם לחפשו. לאחר יגיעה וחיפוש נרחבים נמצא היהלום ע"י אחד הילדים, עמד אביו ונשקו על ראשו. שמחת המשפחה כולה היתה רבה מאוד, ובכללם שמח גם הילד מוצא האבידה, אך מלבד שותפותו בשמחה הכללית היתה לו שמחה פרטית - שמחת הנשיקה שקיבל מאביו.

וזהו גודל ענינם של הניסים הללו, ודאי נס הריגת גלית ע"י דוד היה גדול מאוד, היה בזה קידוש ד' גדול וישועה לכל ישראל ולדוד בתוכם, אך דוד זכה לנס מיוחד שנעשה לו, ל"נשיקה" פרטית, והוא הנס של נפילת גלית על פניו כדי לחסוך לו הליכת י"ב אמות וזרתיים, אשר אמנם אין בכך חשיבות מצד עצמו, אלא כל כולו הוא הארת פנים מיוחדת אליו, מלבד הנס הכללי לכלל ישראל. ואדרבה ככל שהצורך בנס זה היה קטן יותר, היתה הארת הפנים לדוד גדולה יותר.

וכענין זה הוא הנס שנעשה לאברהם, שיראה את הארץ כולה בראייה אחת בלא שיצטרך לסובב פניו. הבטחה זו שזכה בה באותה עת: "כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, ושמתי את זרעך כעפר הארץ וכו', קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" (בראשית יג ט"ז), הרי היא הבטחה על בנין כלל ישראל, והבטחה על הארץ, אשר בזה נתמלאה תכלית הבריאה כולה, אך בשעת הבטחה זו זכה אברהם ל"נשיקה" מיוחדת - שנעשה לו נס שלא יצטרך לסובב פניו בשעה שראה את הארץ, נס שאינו בשביל כלל ישראל אלא בשביל אברהם עצמו - הארה מיוחדת שזכה לה.

ובזה נבין מה שמצינו אצל יוכבד, שלאחר שהצילה בתיה את משה כתיב (שמות ב ט): "ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה והיניקהו לי ואני אתן את שכרך", ואמרו ע"ז חז"ל (שמו"ר פ"א כה): "א"ר חמא ב"ר חגינא לא דיין לצדיקים שמחזיקים להם אבידתן אלא שנוטלים שכר וכו' הקב"ה החזיר לה את בנה ונתן לה שכרה". ולכאורה איזה ערך יש לשכר שקיבלה יוכבד לעומת הנס הגדול שנעשה להם בהצלתו, שמלבד הישועה הפרטית שהיה להם בהצלת משה, הרי הם ידעו את מעלתו וידעו שהוא מושיען של ישראל וגאולתם תלויה בו, וא"כ הצלתו היתה הצלת כל ישראל, ואיזה חשיבות יש לנס זה.

אלא הן הן הדברים, באמת אין לשכר זה חשיבות מצד עצמו, אלא כל עניינו הוא "הארת פנים" מיוחדת ליוכבד, ובשעת הישועה הגדולה של הצלת משה זכתה יוכבד להארת פנים פרטית של "ואני אתן את שכרך".

ועל פי מהלך זה שפעמים שכל תכלית הנס הוא גילוי הארת פנים - "נשיקה" מהקב"ה, נבין את חשיבותו של נס פך השמן, ואת הטעם לכך שהקביעות של חנוכה

י. הוא
ר. עמו
ג. מין לו
ה. הקב"ה
ד. עמך
א. אורה
מ. משפל
ז. עלמת
זני כל

ז. ריח
זין הוא
ז. שכל

ז. וכמו
ז. ויפול
ז. מצחו
ז. שתים
ז. מדרש

ז. שבילו
ז. ראשית
ז. טורח
ז. פעוטה

ז. עיניך
ז. ופירש
ז. לו נס

ז. שיוצרך
ז. ולראות
ז. נתבאר

ז. ד. אחד
ז. משמע

פ"ט (4)

מלאכתו. ויבא הביתה לעשות
פ"ט, י"א. ויבא הביתה לעשות
מלאכתו.

פירש"י רז"ל: רב ושמואל כו' וחד אמר לעשות צרכיו עמה אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו עכ"ל. בזה נבין מה שאינו עולה על דעתנו מהיכן לקח לו יוסף הצדיק כל כך מרץ וכת לעמוד בנסיגות קשים עד שהביאו רז"ל בכ"ר [פרשה פ"ז אות ח'] : מטרונא שאלה את ר' יוסי אמרה אפשר יוסף בן י"ז שנה היה עומד בכל חומאו והיה עושה הדבר הזה וכו' עיי"ש, ומה עמד לפניו? באמת כאן ספרו לנו רז"ל וגילו את סוד הדבר. עיין במס' סוטה [דף ל"ו ע"ב]. באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון א"ל יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות ועיי"ש, הרי מפני שהיה העיקר חשוב אצלו מכיון שהרגיש את עצמו כשהוא מחובר כגוף אל העיקר מיד שבה קשתו, וזהו א' היסודות שבחינוך, שיתחשב האב בעיני בנו, וכמו שאמרו רז"ל [חגיגה דף ט"ו ע"ב] על הרב שצריך שידמה למלאך, כמו כן על האב להיות חשוב בעיני בנו ולא יראו אותו מעולם בקלקלה, וזהו מה שהציל את יוסף מן החטא והביאו אח"כ לידי גדולה ושעל ידה עלה בידי אבותינו לצאת ממצרים ביד רמה ולקריעת ים סוף וכארז"ל בכ"ר שם: הים ראה וינוס בזכות ויעזב בגדו וינס, והיינו שאלמלי בא יעקב אבינו למצרים בשלשלאות של ברזל כי אז היתה היציאה באופן אחר מפני שעתה כשמלך יוסף במצרים אז עלה בידו ליצור סביבה יהודית [בשביל] ישראל, וכארז"ל לעולם לא פסקה יציבה מאבותינו ולפיכך זכו לגלוי שכינה וקו"ס, משא"כ באופן אחר שאז לא היה באופן נסיי כל כך וכמאמרם זכו כו' לא זכו [וכו' בפ' חלק [דף צ"ח ע"א] עיי"ש.

היא על נס זה, אף שלכאורה אין להשוותו להצלת כלל ישראל. כי אדרבה בנס זה שאינו אלא בכדי שיזכו להדלקת המנורה בטרהרה היה גילוי מיוחד של אהבת הקב"ה לעמו, כל כולו "נשיקה", חיבה יתירה לעם ישראל. ואנו רואים ביחס האב לבניו, שעיקר אהבתו להם ניכרת בסיפוק הצרכים שאינם מוכרחים להם - "מותרות", כי בן אשר איננו הולך בדרך הישר ואינו רצוי אצל אביו, אין האב דואג אלא לצרכיו ההכרחיים, לא כן בן אשר הוא ממחמד עיני אביו הרי הוא מעניק לו את כל מבוקשו. והנה כשנתבונן בדבר נראה כי אף שלתועלת הבן הרי סיפוק צרכיו ההכרחיים חשוב יותר מהענקת המותרות, מ"מ ההוכחה לחשיבותו של הבן בעיני אביו וחין ערכו אצלו, הוא דוקא בנתינת המותרות, וכל כמה שהצורך קטן יותר, גדולה היא האהבה שהוא אהוב אצל אביו. וכן הוא בנס חנוכה. נס הנצחון במלחמה שנמסרו גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, היה בבחינת "הכרחיות". על ידו היתה תקומה לכנסת ישראל ונתקיימה על ידו ההבטחה "כי לא תשכח מפי זרעו", אך בזאת עדיין לא היתה ניכרת כל כך אהבת הקב"ה לישראל, ורק נס פך השמן שלא נעשה אלא כדי שיזכו להוסיף מעט בקיים המצוה, נס שהוא בבחינת "מותרות" לעומת הניסים שנעשו להצלתם, הוא היה הארת הפנים המיוחדת שזכו לא ישראל מאת הקב"ה, והוא הגילוי על גודל אהבת הקב"ה אותם.

ועל הארת פנים זו שזכו לה כלל ישראל - נצחון במארת פנים - קבעו שמונר ימי חנוכה אלו להודות ולהלל י.

Power of a Vort

Rav Yaakov Kamenetsky writes that this power should not be limited to someone of Yaakov Avinu's stature. In theory, every father should have the same effect on his son, but only if he has a certain "currency" with his son. Rav Yaakov compares this concept to the Gemara (Chagigah 15b) that says that a person should only learn Torah from a rebbi who is akin to a malach Elokim (angel of God) in his eyes.

Let me offer an example of how this dynamic works. Harry K. Wolpert served as the Chairman of the Board of Ner Israel Rabbinical College for many years. He first arrived in Baltimore in the 1920s after learning under Rav Baruch Ber Leibowitz in Kamenetz. In those years, it was nearly impossible to make a living without working on Shabbos. Like so many people of his generation, Mr. Wolpert was faced with the weekly challenge of, "If you don't come in on Saturday, don't bother coming in on Monday either."

He related that he was on the verge of taking such a job, but what stopped him was the image of his rebbi, Rav Baruch Ber Leibowitz. He simply couldn't do it to Rav Baruch Ber. That is literally what kept him Shabbos observant and honest throughout his 101 years.

Rather than Yaakov Avinu appearing in the window, Rav Baruch Ber Leibowitz appeared in Mr. Wolpert's window.

Similarly, says Rav Yaakov, one of the fundamental principles of childrearing is that a father must gain respect and

prestige in the eyes of his children, and inspire so much love and admiration that they would never contemplate severing that relationship.

Yaakov Avinu's image won't flash before your child's eyes when he or she is facing a challenge, but yours might. Every

5

31

father can develop the status of a *malach Hashem* to his children, and he can then help them abstain from sin.

We must comport ourselves in such a way that when the inevitable temptation hits our children in the immoral world we inhabit today, they will automatically feel, *How could I ever let my father down by succumbing to this temptation?*

(7)
מאמר
נ"ב

אמרו חז"ל: "הים ראה וינס" (תהלים קיד ג), ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה, ינוס מפני הנס, שנאמר (בראשית לט יב) וינס ויצא החוצה, אף הים יהיה נס מפניו" (מדרש תהלים שם).

והנה, על עצם הימנעותו מן החטא כבר קיבל יוסף שכר, וכמו שאמרו (ב"ר פ"צ ג): "פיו שלא נשק בעבירה - "זעל פ"ך ישק כל עמי", גופו שלא נגע בעבירה - "וילבש אותו בגדי שש", צוארו שלא הרכין לעבירה - "וישם רביד הזהב על צוארו", ידיו שלא משמשו בעבירה - "ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף", רגליו שלא פסעו בעבירה - "יתן וירכבון על קרונין, "וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו", מחשבה שלא חשבה בעבירה, תבא ותקרא חֲכָמָה, "ויקראו לפניו אברך" - אב בחכמה ורך בשנים".

ויש להבין, מאחר שכל אבר מאבריו קיבל את שכרו על שלא קרב אל העבירה, מהו השכר המיוחד על "וינס ויצא החוצה". ולא עוד אלא שנראה בעליל כי השכר עבור "וינס ויצא החוצה", גדול הוא לאין ערוך מכל הדברים שנמנו למעלה, ואפילו השכר של "על פ"ך ישק כל עמי", איזה ערך יש לו לעומת השכר של "הים ראה וינס", דהיינו נס קריעת ים סוף והצלת כל ישראל.

מהשכר הגדול אנו לומדים שהמעשה של "וינס" גדול הוא וקשה משאר המעשים של כל אברי גופו שנמנעו מן העבירה, שכן "לפום צערא אגרא" (אבות פ"ה מ"ג), ויש להבין מהו המיוחד שבמעשה זה של "וינס ויצא החוצה".

ונראה מכאן יסוד גדול בעבודת האדם. עיקר עבודתו הוא לברוח ממקום הסכנה ולהתרחק מן הנסיון ככל האפשר, ולא שיעמוד במקום הנסיון להלחם עם המצב הנסיון אל פנים. ודבר זה להתרחק ממקום הנסיון קשה הוא על האדם יותר מכל, כי אף אם לעתים יצטרך לאדם שלא לחטוא לפי שעה, אין הוא מניח לו להתרחק ממנו לגמרי, כדי שיהיה לכל הפחות קרוב לחטא וקרוב לסכנה.

ותתפשטו כנגדו לאמר וכו' וינס
[לט. יב]. מלת לאמר הוא מיותר דהל"ל
ותצמר כדלעיל ותאמר שכבה, אלא שהוא
מוסר השכל שלא רצה להשהות בבית עד
שאמרה, אלא כיון שראה שתפסתו בכגדו
הבין שרצונה לאמר לא הספיק להמתין עד
שאמרה, ועזב כגדו בידה ולא הספיק
להוציאו בכחו מידה כי ענין הניסה הזה
כמשאחז"ל [זוהר וישב קצ:] שזה ענין
התגברות על יצרו להיות בורח במהירות
האפשרי כדי שלא יגבור עליו יצרו, והוא
משאחז"ל [קידושין ל:] אם פגע בך מנוול זה
משכהו לבה"מ ענין פגיעה זו שלא ישהה
אלא בפגיעתו מיד יברח וימשכהו לבה"מ:

ע"י
סוד
אמר
נ"ב

(10)
מאמר
נ"ב

**"אין עיר בית הסוהר ראה את כל מאומה בידו
באשר ה' אתו ואשר הוא עשה ה' מצליחו" (לט. כג)**

ביאר בספר "יד יוסף צרפתי", שכשאדם מצליח במעשה ידיו זה יתכן משום ב' סיבות: או משום שהוא צדיק והקב"ה נותן לו סייעתא דשמיא, או בגלל שיש לו מזל. אף על פי שאין הוא צדיק. אבל יש ביניהם הבדל דק, זה שהוא מצליח בגלל שהוא צדיק והקב"ה עוזרו, אפשר לסמוך עליו ונאמן הוא. מה שאין כן מי שהצלחתו נובעת מחמת מזלו.

על כן, שומר בית הסוהר כשרצה למנות את יוסף לעוזרו לשמור את האסירים, בדק את נאמנותו על ידי בדיקת הצלחתו ממה היא נובעת. וזאת על ידי שלקח את כף ידו של יוסף ובדק אם יש לו מזל טוב (כפי שמוכח בזהר הקדוש פרשת יתרו, שבידו של אדם רמוז כוחו), וראה שר בית הסוהר שאין לו שום מזל. וזה שאמר הכתוב: "אין שר בית הסוהר רואה כל מאומה בידו" שאין לו מזל, אך בכל זאת ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו, אין זה כי אם הוכחה שצדיק וישר הוא ואפשר לסמוך עליו.

(6)

חנוכה

נהגו לאכל מאכלי גבינה בחנוכה

(רמ"א הלכות חנוכה, תר"ע)

יחסים אוניברסליים

ימי החנוכה, ימים בהם התמודדנו עם מלכות יוון, מעוררים אותנו לברר את מערכת היחסים עם אומות העולם וניסיונות ההשפעה התרבותיים הבאים מצדן. מתי נכון להיאבק ומתי עת לחבק, איזו יוזמת חיבור מבורכת ואיזו מקוללת. מערכת היחסים המתקיימת בינינו לבין אומות העולם אינה פשוטה כלל וכלל.

יין וחלב, 6

בעולם ההלכה ישנם שני משקאות בעייתיים כשהם באים מהגויים – יין וחלב. שונים הם במדרגת חומרתם, והשוני הזה, אומר הרב קוק (פנקס הראי"ה, פנקס יג', קלד), מבטא את היחסים השונים בינינו לבין אומות העולם.

בעולם הסוד, היין האדום והחלב הלבן, מייצגים דין וחסד. היין מבטא את הדין, "אל תרא יין פי יתאדם" (משלי כג, לא). האדום הוא צבע עז, חזק ועוצמתי, "כיון שראה שמואל את דוד אדמוני נתירא, אמר זה שופך דמים כעשו" (ילקוט שמעוני תולדות). לעומת זאת, החלב הלבן מבטא את החסד, את חלב האם, את הנתינה ללא גבולות וללא אינטרסים. שתי בחינות אלו, הדין והחסד, מתארות שני סוגי מגעים בינינו לבין אומות העולם, מגע של יין ומגע של חלב.

בזמנים שכוונותיהם של הגויים מלאות דין, כפוי ומאיים, כשיש גזרות קשות – חז"ל מחמירים. אפילו, על שרוך נעל יוצאים למלחמת קודש! כשהעמים מנסים לפגוע ולשנות את עולמנו הרוחני, אנו נאבק בכל הכוח. ביין שנגע בו גוי, החמירו מאוד, אין מקום לשום פתיחות והקלות. כך המדיניות בזמני דין ודם.

שונה ההלכה בחלב. חלב שגוי נגע בו מותר בשתייה, וכן אפילו אם חלבו הגוי עצמו, יש לו היתר, ובתנאי שישראל השגיח שלא עירב בו חלב טמא. ישנם זמני חסד, זמני חלב, שבהם אומות העולם מתקרבות אלינו בידידות. הן מציעות לנו השכלה, תרבות ומשאבים לרוב; שלל יוזמות טובות וברוכות. אך גם בזמנים אלו, של חלב גוי, יש להשגיח שלא התערב חלב טמא, יש לרדת לעומק דעתו של אותו חסד. עלינו לעיין האם מאחורי הקלעים מעורבת טומאה, רצון זר לטמא את הטהור ולטשטש את הזהות היהודית.

כיצד מבדילים בין חסד אמיתי לחסד מזויף? מתי "חסד לאמים חטאת" (משלי יד, לד) ומתי החסד כולו לבן וטוב?

גבינה – חסד אמיתי

הגמרא במסכת עבודה זרה (לה ע"ב) שואלת מדוע שלא נקבל חלב גוי שלא היה תחת פיקוח? הרי אפשר לערוך בדיקה פשוטה כדי לדעת שהחלב כשר. אם ניתן להכין מהחלב גבינה, הרי כלל נקוט בידינו שרק חלב כשר מתגבן, ואילו מחלב בהמה טמאה לא ניתן להכין גבינה. גבינה היא שם קוד להבחנה בין חלב כשר לטמא, בין חסד אמיתי למזויף.

גבינה טובה, מחלב כשר, היא מגובשת ויציבה, ומחזיקה מעמד לאורך זמן. חסד טמא, כמו חלב טמא, הוא חסד שאינו עומד, אינו מתגבן, אינו עקבי אלא ארעי.

116
ס'א
ס'ב

7

36

תפקידם של חכמי ישראל יהיה להבחין בין חלב לחלב. מתי יקבלו ישראל דעת, פילוסופיה ותרבות מאומות העולם, ומתי לא. האם מדובר בהשפעה חיובית שמניעה כשרים, האם החלב הזה מתגבן ויציב, או שמקורו טמא, חלילה?

ראינו שחז"ל גזרו לעמוד ולהשגיח על הגוי החולב, אף שאפשר לברר את כשרות החלב בקלות, על-ידי הפיכתו לגבינה. שכן חוששילי שמא התערבבה כמות קטנה מחלב טמא, ולא נצליח להבחין בה גם לאחר עשיית הגבינה. כמות שתשפיע על איכות היחסים כולה. יש לשמור על ערנות ולברר היטב מה מסתתר בכוזנתו של אותו חלב.

הארס הרוחני

מההגנות נגד הארסים הגשמיים, יש ללמוד הגנה נגד הארסים הרוחניים. (שמונה קבצים ו, קיז)

ישנם שני סוגי ארס, "ישנם ארסים שהם מביאים תרדמת החושים והכחות, ונגדם צריכים להשתמש בדברים המעוררים, כיון וכיוצא בו" (שם). ישנן השפעות תרבותיות היוצרות תרדמה רוחנית, מין אדישות, צינון כל התלהבות כלפי ערכים גשמיים. כנגד אותן השפעות ארסיות צריך יין ממריץ ומעורר. "יין ישמח לבב אנוש - כך דברי תורה משמחין הלב" (שיר השירים רבה, א). יין היוצר שמחה והתלהבות כלפי כל רעיון ומחשבה של קודש.

מצד שני, יש סוג אחר של ארסים, המאופיינים בכך "שהם מקדיחים ומעוררים את החושים והכוחות יותר מדאי, ולהם דרוש להשתמש במיני רפואות והשקאות המניחים את הרעשת החושים והכוחות, כחלב וכיוצא בו" (שם). ישנה תרבות הבנויה על ריגושים מעוררי חושים ומחוללי סערות נפש. תרבות יוון, בה אנו נאבקים עד היום, ליבתה את התרבות ביצרים עזים, של חומר וגוף, הוללות ומשתאות, תאוות ורגשות נמוכים. "גזרו על הבתולות שיבעלו להגמון תחילה" (מגילת אנטיוכוס). כנגד הנסיון הזה לטמא את הבית הישראלי, משתמשת יהודית ברעיון של השקאת חלב. החלב מרדים ומרגיע, ממתן את היצרים ומחזיר את ישוב הדעת. החלב מייצר יציבות במציאות החומרית הסוחפת.

עלינו להתמודד בתבונה נגד הארסים הרוחניים. לעיתים להשתמש ביין ולעיתים בחלב, וגם להיזהר מהם עצמם - "אכלתי יערי עם, דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים" (שיר השירים ה, א).